O'zbekiston ko'ppartiyaviyligining shakllanishida Kanada tajribasidan foydalanish istiqbollari

Uralova Charos G'anisher qizi

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti

Annotatsiya: Ushbu tesiz O'zbekiston ko'ppartiyaviyligining shakllanishida Kanada tajribasidan foydalanish istiqbollariga bag'ishlangan va turli takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: siyosiy ta'lim, xilma-xillik, demokratik jamiyatlar, demokratik institutlar, fuqarolik jamiyati.

Kop partiyaviylik zamonaviy demokratik jamiyatlar siyosiy hayotini tashkil qilishning asosiy konstitusiyaviy tamoyillaridan biri hisoblanadi. Aynan ko□ppartiyaviylik tufayli demokratiyaning siyosiy plyuralizm, qonun ustuvorligi, imkoniyatlar tengligi kabi asoskor tamoyillarini o□zida mujassam etgan siyosiy partiyalar va ularning vakillari o□rtasida doimiy muloqot ta□minlanadi.[1]

Mamlakat siyosiy hayotining barcha sohalarini, davlat va jamiyat qurilishini erkinlashtirishda, fuqarolarning siyosiy, iqtisodiy faolligini kuchaytirish va insonning o’z qobiliyatini tola ro□yobga chiqarishi uchun tegishli shart-sharoit yaratishda, odamlarning oz xohish-irodasini erkin ifoda etish, o□z manfaatlarini ro□yobga chiqarish va himoya qilish huquqini rivojlantirish va amalda namoyon qilishda, jamiyatimizda mavjud bo□lgan turli manfaatlarini royobga chiqarish va himoya qilish huquqini rivojlantirish va amalda namoyon qilishda, jamiyatimizda mavjud bo□lgan turli manfaatlar, qarama-qarshi kuchlar va harakatlar o□rtasidagi muvozanatni ta’minlaydigan samarali mexanizmni shakllantirishda koppartiyaviylik tizimi muhim rol o’ynaydi.

Siyosiy partiyalar demokratik vakillik hokimiyatida ishlashning muhim vositalaridir.

Respublikamizda shakllangan siyosiy-partiyalar konstitutsiyaviy-huquqiy asoslarining rivojlanish tarixini taxlil etib, uni quydagi bosqichlarga bo□lish mumkin:

1991-1995 yillar. (Bir partiyaviylik, yagona O'zbekiston Xalq demokratik partiyasining mavjudligi)

1996-2006 yillar. (Ko'ppartiyaviylik)

2007-2016 yillar.

2017-yildan hozirgi kunga qadar

Eng avvalo, ko□plik ma□nosida siyosiy partiyalar erkin jamiyatni saqlab qolish uchun muhim ahamiyatga ega ekani bizga bu so□nggi avlodda ko□rsatildi. Qachonki totalitar tuzumlar o□rnatilsa, ular birinchi navbatda barcha raqib partiyalarni tor-mor etib, davlatning butun kuchini va barcha siyosiy tashviqot vositalarini bir partiya qo□liga to□plashdan iborat bo□ladi. Erkin hukumat deganda jamiyatdagi ozchiliklar yoki dissident unsurlar o□z manfaatlarini himoya qilish va o□z fikrlarini bildirish imkoniyatiga ega bo□lishlari shart. Va nihoyat, bu erkin mavjud bo'lgan muxolifat partiyasi yoki bir nechta imkoniyatlarni anglatadi.

Ko□ppartiyaviylik tizimini yanada mustahkamlash va partiyalararo raqobatni rivojlantirish uchun partiya o□z elektoratiga ega bo□lmog□i, □davlat va jamiyat qurilishining asosiy masalalari, mamlakatda yuritilayotgan ichki va tashqi siyosat bo□yicha aniq-ravshan pozisiyasi bilan, saylovda mazkur partiya uchun ovoz beradigan odamlar manfaatlarini qat□iy himoya qilishga qodirligi bilan saylovchilar o□rtasida obro□ qozonmog□i eng muhim shartlardan hisoblanadi.

Shuningdek, mamlakatimiz birinchi Prezidenti Islom Karimovning O□zbekiston Respublikasi Konstitusiyasi qabul qilinganining 21 yilligiga bag□ishlangan tantanali marosimdagi ma□ruzasida ta□kidlanganidek, □ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy taraqqiyotning aniq ustuvor yo□nalishlarini belgilab olishda siyosiy partiyalarning rolini keskin kuchaytirish, mamlakatimizni isloh etish va modernizasiya qilish bo□yicha strategik vazifalarni hal etishda ularning ishtirokini kengaytirish□ izchil amalga oshirilayotgan demokratik yangilanishlarning muhim omili hisoblanadi.

□Partiya□ so□zi lotincha □part□ so□zidan kelib chiqqan bo□lib, □ish□, □qism□ degan ma□nolarni anglatadi. Siyosiy partiya □ aholining, sinfning, ijtimoiy qatlam yoki qatlamlarning bir qismi. Ilmiy nuqtai nazardan siyosiy partiyalar uchun berilgan quyidagi ta□rifni asos sifatida qabul qilish mumkin: siyosiy partiya□ fuqarolarning eng faol, mushtarak mafkura asosida bog□langan, davlat hokimiyatini qo□lga kiritish, uni saqlab qolish va amalga oshirishga intiluvchi qismi, ixtiyoriy ittifoqi. Siyosiy partiyalar jamoat birlashmasi shaklida tashkil etiluvchi va faoliyat yurituvchi fuqarolik jamiyatining o□ziga xos instituti bo□lib, u muhim ijtimoiy-siyosiy va vakillik vazifalarini amalga oshiradi.

Siyosiy partiyalarning barqaror tizimini shakllantirish bo□yicha Kanada tajribasi O□zbekiston uchun qimmatli saboq bo□lishi mumkin, chunki u yanada raqobatbardosh va rang-barang partiya tizimini rivojlantirishga intilmoqda. O□zbekistonda ko□ppartiyaviylikni shakllantirishda Kanada tajribasidan foydalanishning ba□zi istiqbollari:

1. Demokratik institutlarni barpo etish: Kanadaning barqaror partiyaviy tizimi mustaqil sud tizimi, erkin matbuot va mustahkam fuqarolik jamiyati kabi kuchli demokratik institutlar poydevoriga qurilgan. Siyosiy partiyalarning demokratik me□yorlar va qadriyatlar doirasida faoliyat yuritishini ta□minlash uchun ushbu institutlarga sarmoya kiritish O□zbekistonga foyda keltirishi mumkin.

2. Fuqarolik jamiyati va ommaviy axborot vositalari erkinligini rag□batlantirish: Demokratik qadriyatlarni ilgari surish va siyosiy partiyalar mas□uliyatini oshirishda fuqarolik jamiyati tashkilotlari va ommaviy axborot vositalari muhim rol o□ynaydi. O□zbekiston ushbu tashkilotlarning erkin va adolatli faoliyat yuritishini ta□minlash uchun fuqarolik jamiyati va ommaviy axborot vositalari erkinligini oshirishdan foyda ko□rishi mumkin.

3. Shaffoflik va hisobdorlikni targ'ib qilish: Kanadadagi siyosiy partiyalar saylov kampaniyasini moliyalashtirish va oshkor qilish bo'yicha qat'iy qoidalarga bo'ysunadi, bu shaffoflik va hisobdorlikni rivojlantirishga yordam beradi. O□zbekiston siyosiy partiyalarning moliyalashtirish manbalari va faoliyatining shaffofligini ta□minlash uchun xuddi shunday me□yoriy hujjatlarni joriy etishdan foyda ko□rishi mumkin.

4. Xilma-xillik va inklyuzivlikni rag'batlantirish: Kanadaning partiyaviy tizimi xilma-xil va inklyuziv bo'lib, bir nechta partiyalar turli siyosiy mafkuralar va istiqbollarni ifodalaydi. O'zbekiston o'z partiyaviy tizimida keng ko'lamli ovozlar va istiqbollarni ifoda etishni ta'minlash uchun ko'proq xilma-xillik va inklyuzivlikni rag'batlantirishdan foyda ko'rishi mumkin.

5. Siyosiy ta'lim va faollikni targ'ib qilish: Kanadada siyosiy ta'lim va ishtirok etishning kuchli an'analari mavjud, ko'plab fuqarolar siyosiy jarayonda faol ishtirok etadilar. Fuqarolarning xabardor bo□lishi va siyosiy jarayonlarda ishtirok etishini ta□minlash uchun siyosiy ta□lim va faollikni oshirish O□zbekistonga foyda keltirishi mumkin.

Umuman olganda, O□zbekistonning siyosiy vaziyati Kanadanikidan farq qilsa-da, siyosiy partiyalarning barqaror tizimini shakllantirish bo□yicha Kanada tajribasidan o□rganish mumkin bo□lgan qimmatli saboqlar mavjud. Demokratik institutlarga sarmoya kiritish, fuqarolik jamiyati va ommaviy axborot vositalari erkinliklarini rag□batlantirish, shaffoflik va hisobdorlikni rag□batlantirish, xilma-xillik va inklyuzivlikni rag□batlantirish, siyosiy ta□lim va faollikni rag□batlantirish orqali O□zbekiston yanada raqobatbardosh va rang-barang partiya tizimini rivojlantirish yo□lida qadam tashlashi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. https://azkurs.org/ozbekistonda-koppartiyaviylik-tizimining-shakllanishi-va-uning.html

2. Akmal Saidov. O‘zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil

3. Ixtiyor Bekov. Siyosiy partiyalar – saylov jarayonining muhim ishtirokchisi. TOSHKENT, 16-avgust. /“Dunyo” AA/. https://dunyo.info/uz/site/inner?slug=siyosiy_partiyalar_%E2%80%93_saylov_jarayonining_muhim_ishtirokchisi-NBh

4. Uralova Charos Ganisher qizi. (2023). Kanada siyosiy partiyalarining jamiyat siyosiy tizimida tutgan orni. IQRO, 3(2), 5657. Retrieved from https://wordlyknowledge.uz/index.php/iqro/article/view/1371

5. Amanda Bittner; Royce Koop (1 March 2013). Parties, Elections, and the Future of Canadian Politics. UBC Press. pp. 300–. ISBN 978-0-7748-2411-8.

6. N.Dehqonov. Ozbekistonda mahalliy va hokimiyati vakillik organlarining shakllanishi va rivojlanishi tarixi. Monografiya.-T.: IQTISODIYOT, 2015. 156- bet.